

А.М. Турцева, О.П. Канівець

Резюме. Проаналізовано основні тенденції розвитку глобалізації та її соціальні наслідки. Визначено пріоритетні напрями формування ефективної соціальної політики в Україні в умовах глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, соціальні проблеми, соціальна політика, міжнародні інститути.

Постановка проблеми. На стадії сучасного розвитку суспільства посилюються процеси, пов'язані з впливом глобалізації на розвиток соціальної сфери. Взаємозв'язок провідних країн світу не тільки відкриває нові можливості, але і ставить складні проблеми перед тими країнами, які вступили в нове тисячоліття з багатьма невирішеними проблемами. Це призводить до того, що дана проблема виходить на наддержавний рівень, важливе значення набуває проблема забезпечення ефективності соціальної політики.

Аналіз останніх досліджень и публікацій. Питання соціальних наслідків процесу глобалізації відображені в роботах таких закордонних дослідників як І. Абель, І. Брад, П. Самуельсон, М. Фрідмен. Також різним аспектам розвитку даної теми приділяють увагу російські та українські вчені: Н. Борецька, Н. Волгін, А. Гриненко, В. Куценко, Е. Лібанова, Е. Макарова, О. Новікова.

Мета статті. Розглянути та проаналізувати особливості соціальної політики в умовах глобалізації.

Результати. Наприкінці ХХ ст. світ стикнувся з новітніми проявами інформатизації суспільства, що виявилось у формуванні єдиного економічного простору, посиленні ролі інтеграційних об'єднань. Такі тенденції розвитку соціуму отримали назву «глобалізація». Глобалізація, як процес об'єднання, кооперації і розвитку, усвідомлення того, що люди, проживаючи в конкретних суспільствах і належачи до унікальних цивілізацій, належать до «світового співтовариства», являє собою певну закономірність у розвитку суспільства.

У світі з'являється розуміння того, що глобалізація економіки - не лише створення більш широких ринків. Її не можна відокремити від соціальної політики і пустити на самоплив. Суспільство, позбавлене соціальних цінностей, не може вижити, і глобальне суспільство потребує універсальних цінностей, здатних утримати його від розпаду.

Як соціально-культурне явище глобалізація характеризується, насамперед, інтенсифікацією транскордонних економічних та соціальних зв'язків, трансформацією світової економіки, технологічною революцією. Сучасний процес глобалізації веде до досить неоднорідних результатів як усередині країн, так і між ними. Створюється багатство, але при цьому дуже багато країн і народів не можуть скористатися його перевагами. Крім того, вони позбавлені можливості впливати на цей процес.

Через нерівномірність розвитку країн глобалізація надає асиметричності характеру їхнім взаємовідносинам, а також породжує нерівність, яка не зменшується, а збільшується. Зростаюча різниця в доходах і рівні життя різних країн і соціальних груп в умовах глобалізації послаблює основу стійкого розвитку людства. [1]

На тлі безпрецедентного багатства - гнітюча бідність і нерівність між країнами та всередині країн. У країнах, що розвиваються, 1,3 млрд. чол. не мають доступу до чистої води, близько 840 млн. чол. не забезпечені повноцінним харчуванням, а 1,3 млрд. осіб існують менш ніж на 1 долар в день. Із загальної чисельності робочої сили в світі (приблизно 3 млрд. осіб) - 140 млн. трудящих взагалі не мають роботи.

Розрив у доходах між найбагатшими і найбіднішими у Німеччині, Данії і Швеції, за інформацією Організації з економічного співробітництва та розвитку, становить 6/1.

А в усьому світі в середньому найбільш заможні багатші за найбідніших в дев'ять разів, і за останні 30 років цей розрив збільшився, в той час як на початку 1980-х він становив 7/1.

Уже зараз щорічні втрати країн, що розвиваються, внаслідок не вигідних умов торгівлі, а також різниці в доступі до праці і фінансів становлять 500 млрд. дол. США, що в 10 разів перевищує обсяг одержаної іноземної допомоги. А це сприяє поглибленню нерівномірності економічного і соціального розвитку в глобальному масштабі.

В останні десятиріччя ХХ ст. число бідних людей у світі зросло майже на 100 млн., і це сталося в той час, як загальносвітовий дохід зростав у середньому на 2,5 % на рік. Не спостерігається глобальної тенденції скорочення розриву між багатими і бідними верствами працюючого населення і всередині країн. Навіть в найбагатших країнах світу розрив між найбагатшими 20 % і найбіднішими 20 % населення значний і становить, наприклад, у Австралії і Великій Британії 9,6 раза, США - 8,9 раза, Швейцарії - 8,6 раза. [2]

Якщо враховувати інтереси переважної більшості людей, можна констатувати, що глобалізація не привела до реалізації їх самих елементарних і законних прагнень відносно гідної зайнятості і побудови кращого майбутнього для своїх дітей. Багато хто з них знаходяться у лещатах неформальної економіки і позбавлені яких-небудь формальних прав. З загостренням міжнародної конкуренції і розвинуті, і країни, що розвиваються, втратили стимули до зміцнення чи навіть збереження системи соціального захисту, адже конкуренція здатна переорієнтувати іноземних інвесторів на країни з низькою заробітною платою, ненормованими умовами праці і низькими соціальними гарантіями. Уже тепер працівники стурбовані тим, що можливості прискореного зростання та підвищення рівня життя, закладені в глобалізації, можуть залишитися нереалізованими.

Не менш важливою проблемою глобалізації стає зростання разом з ростом взаємозалежності також і взаємної вразливості різних країн і регіонів світу. Це по новому ставить проблеми національної економічної, соціальної безпеки. У нинішніх умовах характерним стає більш швидке і масштабне поширення кризових явищ у світовій економіці, що чітко продемонструвала світова фінансова криза.

Отже, основне соціальне протиріччя глобалізації – це гальмування прогресу або пряме погіршення умов існування основної (і при цьому такої, що збільшується) частини людства за рахунок прискорення розвитку і зростання добробуту її абсолютної (і при цьому такої, що скорочується) меншої частини.

В цілому вплив глобалізації на людський фактор здійснюється за такими напрямками:

- 1) зростання міжнародної мобільності трудових ресурсів (згідно з оцінками, 130-145 млн. чол. нині живуть за межами своїх країн);
- 2) економізація політики або політизація економіки, тиск світового капіталу на національні уряди, використання впливу транснаціональних корпорацій для реалізації політичних цілей;
- 3) поглиблення безробіття через відтік капіталу в країни з дешевою робочою силою, стимулювання становлення ринку праці в менш розвинених країнах;
- 4) існування багатокультурності і поліетнічності;
- 5) експонентне збільшення обсягу інформації та звуження особистісних комунікаційних каналів.

Посилення глобалізації викликало необхідність поліпшення якості глобального управління. Ріст взаємозалежності серед національних держав означає, що зараз усе більш широке коло питань сильніше, ніж у минулому, торкається усе більше країн. Серйозними проблемами відзначені існуюча структура і процеси глобального управління. Серед них на першому місці - велика нерівність у силах і можливостях

різних національних держав. Вона вкорінюється в нерівності економічної могутності різних країн.

В умовах швидкого розвитку глобалізації необхідно фундаментально переглянути політику і систему глобального регулювання. Серед основних пріоритетів слід виділити такі:

- побудова міжнародної політики і практики навколо проблем людини і прав людини;
- охорона безпеки людини і зменшення її вразливості в усьому світі;
- зменшення нерівності, ліквідування її проявів всередині країн і між країнами;
- збільшення рівноправності в процесі переговорів і в структурах міжнародного регулювання.

Для того, щоб глобальне регулювання було ефективним, мають сформуватися загальні цінності, стандарти і позиції. Основні цінності - свобода, справедливість, рівність, толерантність, що лежать в основі статуту ООН і Загальної декларації прав людини, мають стати наріжним каменем глобального регулювання в соціальній сфері та керівними принципами процесу глобалізації. Принципи розвитку людського потенціалу і соціального захисту мають бути включені до теорії і практики глобального регулювання.

Світове співтовариство має враховувати соціальні аспекти процесу глобалізації, особливо при розробці правил, норм і політики управління світовою економікою. А це об'єктивно вимагає розвитку міжнародних інститутів з регулювання цих процесів в інтересах суспільства, економіки і збереження довкілля. В умовах глобалізації економіки регулювання соціальної політики виходить за національні межі і повинно відбуватися на регіональному рівні - в межах інтеграційних угруповань, та на глобальному рівні - в межах міжнародних організацій.

В боротьбі за визначення майбутніх напрямів економічного та соціального розвитку країн беруть участь Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий Банк (СБ), Європейський Союз (ЄС), Міжнародна організація праці (МОП). Згоди в дискусіях на тему соціального добробуту на світовому, регіональному і національному рівнях ще не досягнуто.

У 2007 р. ЄС відкрив Європейський фонд регулювання глобалізації, з якого щороку виділятиметься до 500 млн. євро на надання працівникам, звільненим за скороченням штатів у результаті зміни структури глобальної торгівлі, допомоги, щоб ті якомога швидше знайшли іншу роботу. Фонд надає ряд послуг, які передбачають сприяння людям у пошуку роботи. [3]

Існуючі проблеми виникли не в результаті самої глобалізації, а є наслідком недоліків методів управління нею. Стрімко розширювалися глобальні ринки, але при цьому не відзначалося одночасного створення економічних і соціальних інститутів, необхідних для їх ефективного і справедливого функціонування. У той же час висловлюються побоювання і відносно несправедливості основних глобальних правил, які стосуються торгівлі і фінансів, а також нерівномірності їхнього впливу на багаті і бідні країни. Ще одна проблема полягає в тому, що сучасна міжнародна політика не здатна адекватно реагувати на завдання, що виникають в процесі глобалізації. Над соціальними аспектами превалюють заходи з відкриття ринків, а також фінансові та економічні міркування.

Для вирішення існуючих проблем можливе застосування таких заходів:

- глобальні правила і політика в сфері торгівлі і фінансів повинні дозволяти дотримуватися більш широкої політичної автономії в країнах, що розвиваються;
- багатостороння система торгівлі повинна забезпечити зняття несправедливих бар'єрів на шляху доступу до товарних ринків, особливо на ринках текстильних і швейних виробів і продуктів сільського господарства;

- в якості складової соціально-економічного «мінімуму» глобальної економіки необхідно розробити і застосовувати мінімальні норми соціального захисту осіб та сімей, включаючи надання допомоги втратили роботу особам. Донори і фінансові установи повинні вносити свій вклад у справу зміцнення систем соціального захисту в країнах, що розвиваються;

- важливим є забезпечення гідної праці для всіх, зміцнення глобальних інститутів;
- ключова роль держави має полягати в стимулюванні використання переваг глобалізації з однієї сторони і в протидії її негативному впливові - з іншої.

Така політика має сприяти посиленню конкурентних переваг національної економіки та ефективності соціальної політики. Вона має стати невід'ємною складовою системи забезпечення національної безпеки держави.

Крім того, для України доцільно додатково виділити і цілий ряд необхідних передумов для формування ефективної соціальної політики, які забезпечують:

- перехід від пасивної соціальної політики до активної;
- поступовість перетворень у соціальній сфері з урахуванням інерційності психології населення;
- рівноправність усіх форм власності;
- соціальну спрямованість економіки;
- упорядкування державних соціальних зобов'язань, гарантій;
- зближення громадянських прав і соціальних гарантій, встановлених чинним в країні законодавством;
- переорієнтація соціальної політики з досить абстрагованого уявлення про народ та сім'ю, забезпечення прав і соціальних гарантій, що надаються сім'ї.

Висновки. Таким чином, глобалізація, з одного боку, сприяє посиленню відкритості суспільства і економіки, посиленню конкурентної боротьби, дозволяє досягти економічного зростання в багатьох країнах світу, сприяє зростанню реального валового світового продукту, надає можливості для більш ефективної співпраці у світовому масштабі, з іншого - робить виклики для тих країн, які тільки ступили на шлях руху до інформаційного суспільства. Тому глобалізація, підвищуючи ефективність економіки, потенційно загрожує демонтажем всієї створеної протягом минулого сторіччя соціальної надбудови и лише керований і регульований процес глобалізації може сприяти зростанню добробуту та рівності для більшості народів світу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1) Глобалізація соціальної сфери [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://gisap.eu/ru/node/423>
- 2) Кравчук П. Я. Сутність та наслідки глобалізації світової економіки // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. - 2008. - № 7. - С. 297-299.
- 3) Балтачеева Н.А. Мировые тенденции развития социальной политики в условиях интеграции и глобализации / Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. - Сборник научных трудов. Донецк: ДонНУ. - 2008. - С.585-592.
- 4) Справедлива глобалізація: створення можливості для всіх [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.un.org/russian/esa/economic/globalization_commission.htm
- 5) Пріоритетні напрямки економічного розвитку України в умовах глобалізації // Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія»: Збірник наукових праць ЛНТУ - 2011. - Випуск 8 (32). - С. 78-81.